

Johannes Orrstadius:

GRANATER OCH FENAKIT

DE ALLRA flesta människor som hört talas om Granat kopp- lar det till en mörkt röd

och relativt billig ädelsten. Det är bara en liten del av san- ningen.

”Granat” är egentligen ett samlingsnamn för många olika mineral. Dessa olika stensor- ter blandar sig ofta friskt, så det är där- för svårt att definiera vad som är en enskild stensort och vad som bara är en blandning mellan två eller fler olika.

Många enskilda granatsorter förekom- mer i ädelstenskvalitet, men åtskilliga av de granater som lyckats göra sig ett namn i ädelstenshandeln är egentligen korsningar.

Gemensamt för granaterna är dock en god hållbarhet, med både motståndskraftig hårdhet och utan anmärkningsvärd spröd- het eller spaltbarhet. Ytterligare ett gemen- samt drag är att granater mycket sällan be- handlas.

En av de mest berömda granaterna, bort- sett från de röda almandinerna och pyro- perna, är demantoiden. Demantoiden är ofta svagt gulaktigt grön eller ljusgrön, men fina stenar kan ha en intensivt smaragdgrön färg. Det är också en av få ädelstenar som konkurrerar med Diamant och Zirkon när det gäller högt brytningsindex och disper- sion, vilket på välslipade stenar lägger en gnistrande lyster till den gröna färgen. Inte speciellt förvånande kallas demantoiden ibland granaternas konung, för har man en gång sett ett fint exemplar är det svårt att glömma.

De ryska demantoidfyndigheterna är till stor del uttömda, men mer och mer mate- rial från Namibia tar sig ut på marknaden i nuläget. Dessa stenar är vackra, dock har yt- terst få – om ens några – samma smaragd- gröna färg som de finaste ryska.

Från Namibia kommer också de finaste spessartinerna. Spessartin kan bli närmast lysande orange, och även om de ofta har mycket inneslutningar kan de i sällsynta fall förekomma som rena exemplar på flera tiot- tal carat.

Granatgruppens ädelstenar har alltid haft en tendens att överraska ädelstens- världen. Efter fynd av gröna Tsavoriter i Kenya, intensivt rosa Umbaliter från Um- badalen i Tanzania, beigerosa så kallade ”imperial” Malaigranater, ljusgröna ”mint- granater” från Mali, och inte minst granater med alexandritliknande färgskiftning från Kenya och Tanzania, återstod egentligen bara en sak. Blåa granater.

Och under 90-talets sista år hände det

Spessartingranat

som ingen trott var möjligt. En liten fynd- ighet i en region med namnet Bekily på Madagaskar uppvisade gröna, gula... och blåa... granater. Dessutom med en vacker färgskiftning från blått till violett.

Vad som från början var de där mörkrö- da, inte speciellt dyra, ädelstenarna upphör aldrig att fascinera.

Den sköna bedragaren

FENAKIT inte bara låter om en ädelsten ingen har hört talas om, utan så är det fak- tiskt även i verkligheten. Dess namn kom- mer från det grekiska ordet Phenakos, vil- ket betyder ungefär lögnare eller bedraga- re.

Och nog gör den skäl för sitt namn alltid. Fenakit är en mycket sällsynt ädelsten, men när den väl hittas påträffas den i princip alltid tillsammans med andra ädelstenar såsom Beryll, Topas och Kvarts. Fenakitens avsaknad av färg, dess utomordentligt bra hårdhet (kring 8 på Moh's hårdhetsskala) gör tillsammans med glaslystern att den blir fruktansvärt lätt att förväxla med dessa tre andra mineral.

Fenakit har egentligen allt det som efter- frågas av en ädelsten. Det är en av de ab- solut motståndskraftigaste bland de mindre kända ädelstenarna, för att inte tala om säll- syntheten. Och inte heller skönheten är det något fel på.

En traditionell fyndort var länge Abala- vato på Madagaskar, innan den för 9-10 år sedan blev övertäckt på grund av en för- skjutning i berggrunden. Mogokdalen i for- na Burma (nu Myanmar), som genom alla tider var världsberömt för sina rubiner och safirer, producerar också ytterst små mæng- der Fenakit. Men de allra flesta kristaller är för små för att kunna slipas.

På senare år har Madagaskar återtagit sin roll som enda riktiga producent av Fenakit, men stenarna kommer nu från andra regi- oner än Abavalato. Intressant är också att samtliga stenar jag sett från de gamla gru- vorna i Abavalato har uppvisat en mer eller mindre jämn fördelning av mikroskopiska inneslutningar inuti stenarna. Faktum är att mängderna av små inneslutningar gnis- rar som iskrystallerna i nyfallen snö när lju- set faller på dem, men denna effekt har jag ännu inte sett i Fenakiter från andra fynd- orter.

Eftersom produktionen är så sporadisk är det omöjligt att tala om en specifik årspro- duktionen, men eftersom årsproduktionen av diamanter i ädelstenskvalitet för några år sedan låg på 130 miljoner carat, och pro- duktionen av Fenakit rimligtvis inte borde överstiga några tusental carat, så skulle man utan risk kunna påstå att Fenakit är gan- ska många tusen gånger sällsyntare än dia- mant.

Och inte heller har jag känt på, sett eller hört talas om en Fenakit som varit utsatt för någon behandling. Även om man i teorin aldrig kan utesluta den risken.